

KANUNNIK LEONARD ARENTS, 1740-1819

B. JANSSENS de BISTHOVEN^o

Leonardus Donatianus Ludovicus Arents, priester, professor aan de universiteit te Leuven en aldaar ook regent van de pedagogie De Lelie, werd in 1778 kanunnik van de Sint-Donaaskathedraal in Brugge. Zijn ouders, parochianen van Sint-Jacobs, waren Leonard Jan Karel (1708-1773), advocaat bij de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen, en Caroline Moentack (+ 1 februari 1743). Zij was zuster van Guido Moentack, kanunnik van Sint-Donaas in 1745, overleden op 28 oktober 1766; haar echtgenoot was broer van kanunnik Donatianus Arents (1690-1757), deken van Gistel ¹. Geboren op 27 oktober 1740, werd Leonard Arents dezelfde dag in de Sint-Jacobskerk gedoopt; de peter was zijn oom priester Donatianus Arents, zijn meter Margareta Arents gehuwd met Lodewijk Vleys ².

Verblijf in Leuven

Leonardus Arents behaalde aan de universiteit te Leuven in 1761 het diploma van baccalaureus formatus in de theologie ³. Hij ontving in 1766 de priesterwijding, en beschikte over een eigen miskelk in zilver met gouden kom. Ze werd versierd met rococo-ornamenten en in de voet de merktekens van de stad Leuven en van edelsmid Jan Baptist Walgrave, in 1770. Dit kunstwerk is nog in gebruik in

^o Kanunnik, ere-archivaris van het Bisdom, Nieuwe Gentweg 51, 8000 Brugge.

1. B. JANSSENS de BISTHOVEN, *Kanunnik Donatianus Arents, 1690-1757*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 119, 1982, blz. 95-106.

2. Brugge, Stadsarchief, *Doopregister van St.-Jacobs*.

3. De "baccalaureus formatus" was de student die de cursus gevolgd had en dus "gevormd" was om de licentie aan te vangen, terwijl de "baccalaureus cursor" de cursus nog moest volgen. BAB (= Brugge, archief van het bisdom), K 80, *Promotiones Lovanienses*, lijst van de gepromoveerden in de faculteit van wijsbegeerte van 1426 tot 1797.

de Sint-Salvatorskatedraal⁴. Op 18 maart 1767 behaalde de jonge priester het licentiaat in beide rechten, terwijl hij reeds sinds 22 juni 1765 optrad als subregent van de pedagogie De Lelie. Hij werd er 13 jaar later, op 13 juni 1773, tot regent bevorderd, en in die hoedanigheid was hij lid van de Raad van de universiteit⁵. De Lelie was een van de vier pedagogieën van de faculteit der vrije kunsten, dewelke enigszins overeenkwam met de faculteit van de wijsbegeerte.

De gebouwen waren gelegen ten oosten van de Sint-Pieterskerk, op een domein tussen de Diestsestraat, de Leopold Vanderkelenstraat, de Savoyestraat en de Tiensestraat. De huidige Bondgenotenlaan werd doorheen het domein aangelegd, zodat de pedagogie helemaal uit het stadsbeeld verdwenen is. Men verstreekte er een volledig cursuspakket van logica, metafysica, moraal, fysica, kosmografie, sterrenkunde, aardrijkskunde, elementen van anatomie en fysiologie. Elk van de vier professoren gaf er twee uren les per week; met de regent vormden zij de Raad van de pedagogie. Jaarlijks was er een wedstrijd tussen alle studenten van het tweede jaar, en de laureaat werd uitgeroepen tot primus, een titel die hoog aangeschreven stond en met feestelijke eerbewijzen werd gevierd zowel te Leuven als in de geboortestreek van de bekroonde.

In 1774 kon regent L. Arents een Westvlaamse student als primus huldigen. Hij meldde in een brief van 9 augustus 1774 aan de magistraat van de stad en de kasselrij van Veurne "dat Franciscus Vermeersch, geboortigh van Ramscappel, vandaegh den eersten der generaele promotie onser philosophie met alle toestemmynghe gedeclareert is". Hij rekest erop dat zij aanstaande dinsdag 16 augustus "den act en de opvolgende maelydt met hunne tegenwoordigheyt in onse Pedagogie De Lelie souden gelieven te vereeren...". De wethouders van Veurne beantwoordden "met uysterste genoeghen" deze uitnodiging, en meldden daarbij hun beslissing om op 29 augustus de laureaat in de stad Veurne "te zullen onthaelen en verzoeken de professoren der Pedagogie ten daeghe van de blijde incomste van onsen beruchten

4. *Sint-Donaas en de voormalige Brugse katedraal*, Brugge, 1978, blz. 57 en 110; L. DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskatedraal te Brugge. Inventaris*, Tielt, 1979, blz. 221, afb. 342, fig. 146, 148.

5. E. REUSENS, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain*, in *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de Belgique*, dl. 20, Leuven, 1886, blz. 350-351.

(Foto Stad Brugge. Zie blz. 217)

primus met syn gevolg de maeltydt bij te woonen, dewelcke wij de eere zullen hebben te presenteeren..."⁶.

Met zijn broer Guido richtte Leonard Arents een rekwesst aan de keizerin Maria-Theresia tot het bekomen van adeldom. Die gunst ontvingen zij bij patentbrieven te Wenen op 28 april 1776. Ze gold ook voor de wettige afstammelingen van beide, en sloot tevens het dragen van een wapen in⁷.

Verblijf in Brugge

De laatste 39 jaren van zijn leven bracht professor Arents in zijn geboortestad door. De Leuvense faculteit bezorgde hem, op 14 december 1778, de dertiende prebende in het kapittel van Sint-Donaas en elf weken later, op 9 februari 1779, bekwam hij de zeventiende prebende, voorbehouden aan een edelman titularis van een universiteitsdiploma. Kanunnik Arents kwam zich in Brugge vestigen en woonde er in de Geldmuntstraat nr. 26 hoek van de Geerwijnstraat⁸. Het huis was ruim genoeg om de omvangrijke bibliotheek te bergen. Die boekenverzameling werd in 1820 in het sterfhuis publiek verkocht⁹. Er waren 587 werken in octavo, waaronder *La Sainte Bible par Louis Isaac le Maître de Sacy*, 40 volumes, Bruxelles, 1703-1728. De reeks in quarto's bedroeg 195 nummers waaronder *Acta Godelevae V. et M. Patronae Ghistellensium*, per Sollerium, Antwerpen, 1720, en *Acta Sanctorum Belgii selecta per J. Ghesquerium*, vijf boekdelen, Brussel, 1783. De reeks in folio's telde 288 nummers, waaronder de volledige werken, *Opera omnia*, van Ambrosius, Joannes Chrysostomus, Bernardus, Basilius de Grote, Hieronymus, Gregorius de Grote. Bij de 48 handschriften bevonden zich de Latijnse Acten en resolutieën van de congregatieën der bisschoppen.

6. F. DE POTTER, *Geschiedenis der stad en kastelnij van Veurne*, dl. 2, Gent, 1875, blz. 135.

7. Archief van F. Janssens de Bisthoven, nr. 186. "... leur accorder le port des armoiries, qui sont: un écu écartelé au premier et quatrième d'or à un aigle de geules, au deuxième et troisième d'or au sautoir échiqueté d'argent et d'azur de deux traits ...": Open brieven van keizerin Maria-Theresia, gegeven te Wenen op 28 april 1776.

8. Brugge, Stadsarchief, *Bevolkingsboek*, telling 1809-1830, boek 7, blz. 261. L. DEVLIEGHER, *De huizen te Brugge*, Brugge, 1975, blz. 91, afb. 221.

9. Er was een gedetailleerde catalogus: Leuven, Universiteitsbibliotheek, nr. A48718/III.

Als residerende kanunnik was Leonard Arents er toe gehouden met zijn confraters deel te nemen aan de jaarlijkse Heilige-Bloedprocessie en andere plechtige ommegangen en aan de dagelijkse conventuele mis en de zeven getijden van het koorofficie. Hij werd ook vanaf 18 maart 1790 als fabricarius of magister fabricae belast met de zorg van de gebouwen en van het roerend bezit van de kathedraal. Van 1786 tot 22 juli 1793 was hij daarenboven vertegenwoordiger van de clerus in de Staten van Vlaanderen.

Bij zijn verkiezing op 7 augustus 1786, en drie jaar later bij zijn tweede verkiezing, werd hij feestelijk gehuldigd door familie en vrienden, die hem mooi versierde lofrijmen aanboden. Het eerste is een schilderij op doek en papier, 97 x 64 cm., met de tekst van een gedicht in twee delen: een declamatie van 2 x 28 alexandrijnen, gevolgd door een lied in drie strofen, bestemd om door de gemeenschap gezongen te worden. Het tweede lofgedicht is eveneens een schilderij op doek en papier, 96 x 64 cm, met sierlijke letters omlijst door het stripverhaal van een zwevende arend en een neertuimelende schildpad¹⁰.

Ook in de stad was er feest. "Men saeg alom waer dezen heer Aernts in de Geltmuntstraet is wonende, de huysen vercier en de straeten met wimpels en vlaggen bespannen"¹¹.

Andermaal zullen de familieleden hun broer en oom-priester huldigen bij zijn gouden priesterjubileum op 7 januari 1816, door het aanbieden van een gelegenheidsschilderij met een gedicht en een lied in sierlijke letters.

Rol in de Franse tijd

Twee dagen vóór de inlijving van België in de Franse republiek werd in Parijs het beruchte decreet van 7 vendémiaire (an 4, 29 september 1795) uitgevaardigd, dat aan de geestelijken een nieuwe eed van trouw aan de republiek oplegde. Het bevatte een reeks verbodsbepalingen o.a. tegen het dragen van het priesterkleed, en tegen alle godsdienstige kentekens kruisen en beelden. De Brugse

10. Zie bijlage.

11. J. VAN WALLEGHEM, *Merckenweerdigste voorvallen, Brugge, 1789*, uitgegeven o.l.v. Y. VAN DEN BERGHE, Brugge, 1984, blz. 47.

kanunniken en pastoors protesteerden en vroegen met aandrang ten minste de verdaging van de toepassing van het decreet. L. Arents ondertekende met de andere geestelijken volgend protest:

Bruges le 15 Juin 1797, (27 Prairial 5me année Républicaine.) Les Ministres du Culte Catholique, en la Commune de Bruges, Département de la Lys,

AU

Conseil législatif des Cinq-cents de la République française, une et indivisible.

CITOYENS LÉGISLATEURS!

Dès que vous voyez les pétitionnaires ou réclamants en tête, vous ne tarderez pas d'en conclure qu'il s'agit de la Loi du 7 Vendémiaire an 4, sur l'exercice et la Police extérieure des Cultes.

Qui, Législateurs, il s'agit de cette Loi, dont la publication dans les Départements réunis, porte le trouble dans l'ame des paisibles Citoyens, et l'allarme dans la conscience des Ministres du Culte; d'une Loi, qui, vers le terme de tant de malheurs, nous force de rompre le silence

Si cependant, jusqu'à ce que (la commission spéciale établie pour examiner et révider les Loix) ait fait son rapport, vous tenez en surséance l'exécution de la Loi du 7 Vendémiaire an 4me, ce sursis seroit l'ouvrage de votre prudence; car quel motif peut-il être survenu d'activer l'exécution d'une Loi, qui depuis environ dix-huit mois est émanée de la ci-devant Convention nationale, deux jours avant la Réunion de la Belgique à la République française, de hâter l'exécution de cette Loi, sans qu'aucune circonstance en ait provoqué la promulgation.

Vous avez saisi l'importance de l'objet, vous en avez calculé les suites. Et nous attendons de votre sagesse et de votre prudence, que, tout au moins, vous suspendrez l'exécution d'une Loi, dont plusieurs fois déjà, vous avez envoyé la discussion à la Commission spéciale, qui s'en occupe.

SALUT et RESPECT.

Van uitstel was er geen sprake. Op streng bevel van de municipaliteit werd het kapittel ertoe gedwongen opdracht te geven aan confrater fabricarius alle kentekenen van koningschap en feodaliteit te verwijderen. Na herhaald aandringen van dezelfde republikeinse stadsmagistraat kwam vanwege het kapittel op 1 november 1797 het

bevel aan de fabricarius om binnen de drie dagen de kruisen weg te breken. Op de derde dag, 3 november, zagen de Bruggelingen geen kruis meer boven de toren¹². Weldra volgde de liquidatie van kapittel en katedraal. In december 1801 hadden het vicariaat van het bisdom en de kanunniken een schrijven ontvangen, gegeven te Dresden op 9 december 1801, van de pauselijke nuntius te Keulen, Annibale della Genga, de latere Leo XII. Hierin werd het katedraalkapittel aangemaand binnen de 10 dagen zijn onvoorwaardelijke instemming te betuigen met de opheffing van het kapittel en van de bisschopszetel. Dit offer was volgens de nuntius absoluut noodzakelijk voor het herstel van de Rooms-katholieke godsdienst. De leden van het kapittel werden bijeengeroepen tegen 13 december. Er werd twee dagen lang gediscussieerd. Tenslotte werd secretaris kanunnik Joannes Herdies verzocht een akte van toestemming en onderwerping aan de pauselijke beslissing op te maken¹³.

Op grond van deze beslissing was het Sint-Donaaskapittel officieel afgeschaft. Ook het monumentale kerkgebouw, de Sint-Donaaskatedraal op de Burg, werd tot ondergang veroordeeld en viel in 1799-1800 onder de hamers van een aannemer voor afbraakwerken. Fabricarius Arents beijverde zich om de kunstwerken en relieken te verbergen of te kopen met de bedoeling deze aan de kerk te kunnen teruggeven. Op 14 juni 1804 kon hij het koffertje met de relieken en het portret van Karel de Goede aan de kerkmeesters van Sint-Salvators overhandigen. De relieken van de heiligen Donatianus, Chrysolius, Joannes Chrysostomus en Basilius de Grote waren in 1796 in Holland in veiligheid gebracht. Negen jaar nadien werden zij teruggevoerd naar de Sint-Walburgakerk: daar werd de verzegelde koffer geopend in aanwezigheid van Leonard Arents, Pieter de Molo, Karel Hamerlynck

12. K. PRIEM, *Van restauratie tot concordaat (1790-1802)*, licentiaats-verhandeling, Leuven, 1991, blz. 115.

13. BAB, A 90bis, fol. 281 r° - 284 v°: ... *volentes tamquam dociles et obedientes filii beatissimi Patris sanis acquiescere consiliis illiusque prompto animo obtemperare mandatis, gravissimis allatis rationum momentis suffulti ... resolvimus in postulata praeberere consensum* - willende, als gewillige en gehoorzame zonen, toestemmen in de gezonde raadgevingen van de heilige Vader en zonder aarzelen aan zijn bevelen gehoorzamen, op grond van de aangehaalde zware motieven, ... hebben wij besloten het gevraagde te aanvaarden. L. PRENEEL, *De Brugse clerus in de revolutietijd (1794-1802)*, in M. CLOET, *Het bisdom Brugge (1559-1984)*, Brugge, 1985, blz. 292-293; *Sint-Donaas en de voormalige Brugse katedraal*, Brugge, 1978, blz. 58-59.

en Joannes Herdies, vier kanunniken die konden vaststellen, dat de relieken onaangeroerd met de respectievelijke getuigschriften verzegeld waren zoals bij de verzending in 1796.

De mantel van de H. Brigida werd door L. Arents gered; met instemming van de nog levende confraters schonk hij in 1807 deze relikwie aan Jozef van Huerne, die ze als kerkmeester aan Sint-Salvators afstond¹⁴. Ook de kromstaf van de H. Machutus, in ivoor met koperen banden, werd op dezelfde wijze aan van Huerne geschonken, die deze aan de kerk doorgaf. De acht prachtige wandtapijten, door J. van der Borgh geweven, werden door kanunnik Arents in 1814 aan de Sint-Salvatorskerk verkocht. Hetzelfde met een stel ornamenten uit de 18de eeuw in purperen zijden damast met sierbanden en schilden door zilveren galons afgezoomd: een kazuifel, twee dalmatieken, twee opgeplooides kazuifels, vijf koormantels¹⁵.

Kanunnik Arents werd op 10 augustus 1801 benoemd tot directeur van de apostolinnen uit de Ezelstraat. Deze kloosterzusters waren op 1 augustus door de algemene overste van de apostolinnen te Mechelen en door het Brugse vicariaat erkend. Zij betrokken sedert 1788 het voormalige klooster van de Carmelitessen in de Ezelstraat tot 13 januari 1835, toen zij het huis Adornes bij de Jeruzalemkerk van graaf de Thiennes-de Draeck in pacht namen¹⁶.

Epiloog

In december 1819 kon men aan de ingang van de kerken volgend rouwbericht lezen:

Men bevéelt in de gebeden van een ider de Ziele van den eerweérden Heer Leonardus Donatianus Ludovicus ARENTS, Priester, Bachelier formeel in de Godtsgeleerdheyd, Licentiaet in beyde de Rechten, en Kanonik der gewezenen Cathedrale Kerke der Stad Brugge, Overleden den 19 December 1819, 's namiddags ten 3 ueren en half, in

14. M. ENGLISH, *Verering van Sinte Brigida in Westvlaanderen*, in *Biekorf*, 46, 1940-1945, blz. 43.

15. L. DEVLIEGHER, *op. cit.*, blz. 205 en 259.

16. A. VAN HULLE, *Zusters Apostolinnen te Brugge*, in 't *Schrijverke*, *Kulturele Kring St.-Anna*, 20, nr. 7, april 1991, blz. 5-12.

den ouderdom van 80 jaeren, ontfangen hebbende alle de Rechten van onze Moeder de H. Kerke. R.I.P.

De begrafenisplechtigheid vond plaats in de Sint-Jacobskerk te Brugge, de begrafenis op het kerkhof van Sint-Pieters.

Er zijn twee geschilderde portretten van Leonardus Arents. Een doek van 130 x 88 cm in privaat bezit toegeschreven aan Jan Garemijn stelt hem voor gezeten in een hoge fluwelen zetel met brevier in de linker hand, vóór de rekken van zijn bibliotheek. Een ander doek is kleiner, behoort toe aan de Brugse musea en versiert het secretariaat van de Dienst voor Toerisme op de Burg. Ook hier is de kanunnik gezeten; hij laat de linker hand rusten op een tafel, met een open boek op lessenaar en een ganzepen in een inktpot. Dit schilderij is afkomstig van de erven van Felix de Bethune en kwam via het Oudheidkundig Genootschap in de museumcollectie terecht (inv. O. 1580) ¹⁷.

17. Zie bijgaande afbeelding.

BIJLAGE

Lofrijm opgedraegen aen den edelen en weerden Heer Leonardus Arents canonick gradueel nobel licentiaet in beyde de rechten, bachelier formeel in de Godts-geleertheit der Universiteit van Loven etc.etc. Secundarius voor den tweeden mael der Staeten van Vlaenderen verkozen den 1 julii 1789.

Rijm-stof: Xelonè kai Aetos. Den Arent en de Schildpad.
Als ik het fabelboek van Phaedrus ging doorbladren,
Om tot uw lof en eer een voorbeeld te vergadren,
Vond ik in 't zelve een dat op U komt te pas:
Hoe dat een trage beest een schildpad, even ras
Den Arent, een snel dier, ootmoedig kwaem te vraegen,
Dat hij haer leeren zoud, 't geen al die vleugels draegen
Gewoon zijn van te doen: om zoo naer bevroen,
Te vliegen overal, gelijk de Arents doen.
Maer hij antwoordde haer: 't is ver van uw nature,
Zoo gij dit leeren wilt, gij zult, zoo ik bespeure,
Beklaegen haest uw lot. Leert mij die konst maer,
Vraegt zij gedeuriglijk, want ik verlang er naer.
Den Arent vol ootmoed, heeft haer dan opgenomen;
Maer als hij met haer was tot in het hoogst gekomen,
Heeft haer heel onbevreest om haer eerezuchtigheid
Doen vallen op den grond met zoo een snelligheid
Dat zij, van zijne hulp en van zijn zorg verlaeten,
Op eenen eenen korten tijd moest zeggen: had ik g'haeten
Dez' konst en naer mijn staet het wandelen beminde,
Ik zou niet tot mijn leet nu anders zijn gezind!
En door zoo eenen drift van groot te willen wezen
Als een eerezuchtig dier van al niet zijn misprezen!
Dat ik een graed betracht die mijn natur misstaet,
Want die te vele wilt, zeer ligt ten onder gaet.
Heer Arents, zoo ik meen, dit is U overkomen
't Geen deze fabel leert: t'wijl eenen zonder schromen
Heeft willen zijn geleert te vliegen naer een staet
Die zijn natuur niet past; maer door een slegt beraed
U willen zijn gelijk. Gij hebt met dit behaegen
Gezien en loffelijk tot 't eynde toe gedraegen
En een vermetentheid de schildpad doen verstaen.
Die buyten kracht iets wilt, moet strakx ten onder gaen.
Gij hebt uw kracht gekent; wij zien U met behaegen
Weerom den zelven graed in onze Staeten draegen
Van Secundarius en wenschen U geluk.

Leeft in dien staet vernoegt, bevrijd van ramp en druk.
Houd U aen d'Arents konst te vliegen lange jaeren
Tot voordeel van ons al, wilt dog geen moeyte spaeren.
Gij zult, zoo ik verhoop, voor al uw wijs beleyd,
Den loon van Godt ontfaen in d'altijd-deurentheyd.

